

چەمكى خزم و پەيوەندىيەكانى عىراق و ئىران

02-07-2022

نووسەرەكان

د.سەردار عەزىز

كورتە : پەيوەندىيەكانى ئىستا و داھاتووى نىوان عىراق و ئىران

په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کان وهک زانستیک له روژتاوا سهریه لداوه و، چه مک و دید و میژووی روژتاوا به سهریدا زاله. ثم چه مک و دید و تیور و بنه مایانه له هه ناو رووداوه کانی میژووی ته وروپا و به شه کانی دیکه ی روژتاوا سهریانه لداوه. ثم دیسپیلینه وهک زور بواری دیکه به سهر لیکنده وهی هه موو په یوه نډیبه نیوده ولته تیه کانی جیهاندا بالاده سته، به دهره وهی روژتاوا شه وه. له م نوسینه دا قسه له سهر چه مک ی خزم kinship ده که یین [1]، به تاییهت له نیوان عیراق و ئیراندا. چه مک ی خزم له هه ناوی روژتاوا دا وه ها ده بی نریت، که چه مک یکی سهر به جیهانی دهره وهی روژتاوا یه، بویه زیاتر بواری ته نتره پو لوزیا یه، له وهی بواری زانستی نیوده ولته تی بیت. ئیمه له م نوسینه دا باس له نه وه ده که یین که بوی ئیرانییه کان ثم چه مک به کارده بهن، نامانجیان چه و چون پیاده ی ده که ن؟ له هه مانکاتا ئایا ثم چه مک چه یمان پیده لیت، به تاییهت کاتیک وهک خیتابیک سهری بکه یین؟

پاشخان

له میانه ی کونفرانسیک له هه ولیر، پاش پینشکینشکردنی بابه ته که م له سهر لاده وهی عیراق، دیپلوماتیک له کونسولخانه ی ئیرانی زور هه ولیده دا که زیاتر قسه م له که لدا بکات. کاتیک بوی پشووی نیوه رو روشتینه چینشخانه که، به بی نه وهی داوه تی بکه م یان هیچ ناماژه یه کی پییده م، هات و داوا ی ته وه یکرد له سهر میزه که مان دابنیشیت. به کیک له ته و باسانه ی که وروژاندى، به سهرهاتیک بوو له کاتی ریگری و سنوور داخستنه که ی په تای کورونادا. ته و گوتی کاتیک که سنوورمان داخست، خه لکیکی زور فشاریان بوی هینانین که ده بی ت بیکه ی نه وه، ته نانه ت هه ندی که خه لک ناماژه یان به ته وه دا که ته گهر نه یکه نه وه ناچارن به قاچاخ برؤن. پاش ته مه رسته یه کی گوت که م به باشی ته و کاته له مه به ست و هه موو ره هه نده کانی تی نه که شتم، ته و گوتی "ئیمه خزمین." منیش وهک گالته پیگردنیک به ته وم گوت، که واته بوی سنووره کان هه لنگرین.

ثم سهر بورده یه له چه ندلایه که وهه کاریگری له سهر به کاربردنی خزم له په یوه ندى نیوان عیراق و ئیراندا هه یه. پاش لیکنولینه وه ته وه مان بوی روونبو وه، که ثم چه مک ته نیا وهک دهر برینیک ی ها که زای بوی خوشکردن و ناسانکردنی گفونو گوگردن نه گوتراوه، به لکو له هه ردو و سیاسه تی ناوخوی ئیران و سیاسه تی هه ریم ی ئیراندا بوونی هه یه. ناماژه پینه دان و پشتگو یخستنی ثم چه مک ه وکاری سهره کی ته وه یه له هه ناو دید و ته ده بیاتی روژتاوا بوونی نه یه. چونکه به کورتی، روژتاوا دیدی ده ولته تی و نیوده ولته تی له سهر بنه مای مودیرنه بنیاتاوه. کروکی مودیرنه عه قلانیته، به کیک له پیناسه بالاکانی عه قلانیته، تاکگرایی و په ره دانه به به ره وه ندى تاک. خزمایه تی ناچیته خانه ی عه قلانیته وه، بویه نه به هه ند وه رده گری ت و نه بابه خی پیده دریت. ته گهر بیتوو ناماژه شی پییدریت، ته وا زیاتر وهک چه مک یکی کاتی ده بی نریت، چونکه، هه رکه ته و ولتانه هاتنه نیو کایه ی کومه لنگه ی نیوده ولته تیه وه، ته وا مودیرن ده بن و ده سته برداری ثم چه مک ده بن. به لام ته وهی روونه که مودیرنه ی روژتاوا یی له جیگا جیاوازه کانی جیهاندا به شیوازی جیاواز و جودا تر پیاده بووه. مودیرنه ی روژتاوا یی، له زوره ی جیگان نه ک نه ی توانیوه خوی بسه پینیت به لکو بوی خزمه تی که له بوور یان ترادیسوون به کارده بریت. لیره دا به کورتی ناماژه یه که م پرسه بده یین. که له بوور یان ترادیسوون به رده و امیه، پرؤسه یه که که ره گی هه یه، ناسایی بوته وه، پیاده کردنی هیچ گومانیک، راچه نینیک یان پرسیک ناو روژنیت. به لام مودیرنه نوییه، جودایه، داپران دروسته کات. دیاره به رده و امی ناسانتره له نویوون. به لام ته وهی له میانه ی چه مک ی خزمدا هه سته پیده که یین بریتیه له خواستیک نویگری له نیو چوارچیوهی کون یان ترادیسووندا.

خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا

کاتیک ناماژه به چه مک ی خزم له په یوه ندى نیوده ولته تیدا ده دین، له م سهرده مه ی ئیستادا، تووشی جوریک له حه په سان و سهر سوپماوی ده بی نه وه. سهرچاوه ی ثم هه سته، دؤخیکی که لتووری و شارستانیه، که له دهر نه نجامی زالبوونی مودیرنه ی روژتاوا یی به سهر جیهاندا و له نیویشیدا ناوچه ی روژه لاتی نیوه راست دروست بووه. بویه سهره تا ده بی ت ته و پرسه روون بکه ی نه وه، که بوی له سهرده می مودیرنه دا چه مک ی که له بووری یان ته قلیدی وهک خزم، ناماده یی و رولی هه یه؟

لیره دا په نا ده به یین بوی کاریکی ته کادیمی که هه ردو و نوسهر سارا فرانکلین و سوسان مه کینون، سهر په رشتیان کردووه له کتیبیکدا به ناویشانی "به ها ریژه ییه کان: دووباره ریکنسخته وهی خویندنی خزمایه تی" Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies

ته وان له کاره که یاندا ده یانه ویت ته و راستیه به رچا و خه ن که مودیرنه نه ی توانیوه خزمایه تی kinship له پانتایی گشتی دووربخاته وه بوی پانتایی تاییهت. ثم پرؤسه ی به تاییه تکرده، له بواره کانی دیکه وهک ئایین و زبانی تاییه تدا ده بی نی، به شیکه له پرؤسه ی ریکنسخته

بواره‌كان و پىكهاته‌كانى له لايهن مۆدېرنه‌وه. مانه‌وهى خزم و خزمایه‌تى و بوونى به به‌شنىكى دانه‌براوى تۆپى كۆمه‌لایه‌تى و سیاسى و تابورى، وه‌ها ده‌كات كه زه‌وینه بسازىنىت بۆ ئەوهى ئەم شىوازه پىكه‌وه‌بوونهى مرۆفه‌كان، وه‌ك شىوازیك بۆ په‌یوه‌ندى وڵاته‌كانىش به‌كاربېرىت، به‌ تايبه‌تى له ئاستى مېتافۆردا.

ئېمه له فەرهنه‌نگى په‌یوه‌ندى نىوان خه‌لكه جياوازه‌كانى ناوچه‌كه‌دا هه‌ست به زالىتى چه‌مك و وینا خزمىتپه‌يه‌كان ده‌كه‌ين. بۆ نموونه براهه‌تى كورد و عه‌ره‌ب. يان برا توركمانه‌كانمان. له هه‌مانكاتدا وڵاتى عه‌ره‌بى وه‌ك جوړىكى تايبه‌ت له برا ویناى په‌یوه‌ندى په‌یه‌كه‌يان ده‌كه‌ن، شقىق، كه تۆكمه‌تره له "اخ". له‌هه‌ناو خو‌شماندا چه‌مكه‌كانى خزمایه‌تى به‌كارده‌به‌ين بۆ پرسه سیاسیه‌كانمان، بۆ نموونه، به شەپرى ناوخۆى كوردى ده‌لێن شەپرى براكوژى.

له‌كاتىكدا كه مۆدېرنه سهركه‌وتوو نه‌بووه له په‌راوێزخستنى كۆمه‌لایك بنیات و بنه‌ماى كۆمه‌لایه‌تى پېش مۆدېرنه، به‌لام بېگومان كارىگه‌رى له‌سه‌ر داناون. ئەم كارىگه‌رى به‌سه‌ر شىوازی ركابه‌رى، هاتنه ئارای په‌یوه‌ندى په‌یوه‌ندى دىالېكتىكى و به‌ره‌مه‌په‌يانى رسته "سینته‌تیز"، دایه‌لوگ له‌گه‌ل مووتوربه‌بوون يان هابېرىد. به‌لام سه‌ربارى هه‌موو ئەمانه مۆدېرنه چوارچۆه‌په‌كى دارشتوو كه له رىگایه‌وه دیدى نوێ و په‌یوه‌ندى جياواز هاتووته ئاراوه بۆ چۆنىتى مامه‌له‌كردن له‌گه‌ل ترادىسیون له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى.

ئەم هه‌ولدا نه بۆ به‌كاربردنى كه‌له‌پوور له ميانه‌ى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیدا، له نىواندا په‌یوه‌ندى خزمایه‌تى، چه‌ند مۆدېل و نموونه‌په‌كى هه‌به. هه‌ردوو ئێران و توركيا، كه به راشكاوانه ئامانجى گېرانی رۆلێكى هه‌رىمىيان (ئىقلىمیان) هه‌به، په‌نايان بۆ ئەم بواره بردوه. توركه‌كان له پاش كۆتایى جه‌نگى سارد هه‌ولیدا له رىگای چه‌مكى خزمایه‌تپه‌يه‌وه په‌یوه‌ندى له گه‌ل وڵاته‌ تورك زمانه‌كانى سۆفیه‌تى پېشوو له ئاسیای ناوه‌ند دابېرژنه‌وه. Einar Wigen له كۆتایى خزمایه‌تى له په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كاندا چاپته‌رىكى بۆ په‌یوه‌ندى تورك و وڵاتانى تورك زمانى ئاسیای ناوه‌ند ته‌رخانكردوه [2].

له‌پاش ئەمه، هاتنى ئىسلامیه‌كان بۆ ناو سیاسه‌تى توركى رۆلى ترادىسیون و چه‌مكه‌كانى پېش-مۆدېرنه‌يان زالىترکرد. هاوشانبوونى سفرى كیشه‌كان و عوسمانى نوێ، لای داودئوغللو و قوناخىك له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌ى توركى، ئامازه‌یه بۆ ئەوهى كه بونیادی ئایینى و كه‌لتورى و باوه‌رى، رۆلى له دارشتنى سیاسه‌تى ئەو وڵاته‌دا هه‌به. زمانى ئىسلامیه‌كان، زمانى خزمایه‌تى و هه‌وله بۆ بنیاتنانى خزمایه‌تى فراوان، به‌لام جودا له بنه‌ماكانى دیکه‌ى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كان.

هاوشیوه‌ى توركيا، له ئێران چه‌مك و بنیاته كه‌له‌پوریه‌كان له لايهن سیسته‌مى ئىسلامیه‌وه بوژاونه‌توه. بىنىنى كۆمه‌لگای ئێران وه‌ك خیزانىك به‌شێكه له سیاسه‌تى فه‌رمى ئێران. ئەم سیاسه‌ته له سه‌ر بنه‌ماى ئەندامىتې به‌سېج، شه‌هادت، خوین و هاوكارى دارایی و سېمبولى دابېرژاوه. رۆس و پللمان [3] له گوڤارى ئەمه‌رىكان ئىنۆلۆجىست كارى له سه‌ر ئەم ره‌هه‌نده كردوه

ئەم بونه ناوه‌كیه‌ى په‌یوه‌ندى پېش مۆدېرن، بنه‌مايه‌ك داده‌پېژىت بۆ به‌كاربردنى له سیاسه‌تى ده‌ره‌وه‌دا. مه‌يرزاد بروجهدى [4] و هاوه‌له‌كه‌ى له كارێكى ناپابدا هه‌موو ئەو تۆره كه‌سى و كۆمه‌لایه‌تیه‌يان تۆماركردوه كه پاشخانى نوخه‌ى سیاسى ئەمروى ئێران پىكده‌هینىت. چۆن كه‌سایه‌تپه‌يه‌كان ده‌گه‌نه پۆسته‌كان، چۆن هه‌ولێ مانه‌وه‌يان ده‌دن، ئەوه‌ش هه‌مووى له‌رېگای دروستكردنى تۆر و رایه‌له‌ى تايبه‌ت به‌ كه‌سانى نزیك به‌ خۆيان.

كاتىك له مۆدېلى خیزان و نه‌توهه ده‌روانین، ده‌بىنن چۆن هه‌ولداوه نه‌توهه له‌سه‌ر بنه‌ماى خیزان بنیاتبېرىت، هه‌روه‌ها ده‌بىنن كه تىكه‌ه‌لكیشنىكى مووتوربه‌په‌ى له نىوان ئەو دوو بنیاته‌دا هه‌به. دياره خیزان وه‌ك ده‌زگایه‌ك يان وه‌ك بنه‌ماى وینایه‌ك به‌كاربردنى ئاسانه، چونكه له هه‌موو ده‌زگاکانى دیکه به‌ربلأوتره و به‌شێكه له زيانى رۆژانه‌ى تاكه‌كان، به‌تايبه‌تى له جیگاکانى ده‌ره‌وه‌ى رۆژئاوا. له‌م روانگه‌په‌وه، كاتىك پانتایى گشتى به‌ ته‌واوى مۆدېرن نیه ئەوا ئاسانتره كه چه‌مكه پېش مۆدېرنه‌كان به‌كاربېرىن. له هه‌مانكاتدا گواستنه‌وه‌ى ئەم چه‌مكانه بۆ په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌ته‌كان چاوه‌روانكراوه. له‌م سالا نه‌ى دواپیدا له بوارى په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تى رۆژئاوا، چه‌مكى هاوړپتی و هاوړپتی تايبه‌ت له په‌ره‌سه‌ندنايه. هه‌ردوو سايموڤ كۆشیت و ئەندرییا ئۆلسنیر [5] كۆتېنكىان له‌مباروه ئىدیت كردوه.

خزمایه‌تى و سیاسه‌تى نۆده‌وه‌له‌تى

په‌یوه‌ندى نۆده‌وه‌له‌تیه‌كان، وه‌ك له ناوه‌كه‌یدا دياره په‌یوه‌ندى نىوان ده‌وله‌تانه. ده‌وله‌ت وه‌ك په‌كه‌په‌كى مۆدېرن، به‌ گشتى دووره له كه‌س و كه‌سایه‌تیه‌وه، به‌تايبه‌تى ده‌وله‌تانى رۆژئاوا، كه دارپژهرى بنه‌ما و نۆرمه‌كانى سیسته‌مى نۆده‌وه‌له‌تىن. به‌لام ناتوانىت ئەم مۆدېله له هه‌موو وڵاتانى جیهاندا وه‌ك په‌ك نیه. به‌ گشتى كۆمه‌لایك چه‌مك به‌سه‌رسىسته‌مى نۆده‌وه‌له‌تیدا زاله، كه ره‌گیان ده‌گه‌رپته‌وه بۆ ناوه‌نده‌كانى بېرى فه‌لسه‌فى رۆژئاوا، وه‌ك ركابه‌رى، كه له جۆن لۆكه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرپت، نه‌بارپتی يان دوژمنابه‌تى كه

دەگەرئەتەو بۇ ھۆججەت، ھاۋكارى و بەرژەۋەندى لى كانت. لەم دوايانەشدا جۇرى پەيوەندى ھاۋرېتى لە نىۋان ولتاندان ھاتوۋەتە بواری پەيوەندىيە نىۋەدەولتەتتەيەكانەۋە.

لەم سالانەى دواييدا رەۋتېك لە ئارادايە كە ھەۋدەدات پەيوەندىيە نىۋەدەولتەتتەيەكان لە دەرەۋەى چەمكەكانى رۇژئاۋاۋە راشە بكات. ئەم رەۋتە بۇ نمونە دەزگا سەرەكەپەكانى ۋەك دەۋلەت، سنوور، سەرۋەرى بە كرۇك نابىنېت. ئەۋەى جىڭاى باسە ئەم رەۋتە لاۋازى و كېشەى زۆرە بەۋەى ۋەك پەرچەكردارىكە و لە ھەمانكاتدا جگە لە ئاۋردانەۋە بۇ رابوردو و گەپانەۋە بۇ دۇخى ئىمپراتورىيەت، بۇ نمونە، ئىمپراتورىيەتى عوسمانى ۋەك چارەسەر، ھەلگىرى ھېچ تىزىكى نوئ نىە.

بەكاربردنى خزمایەتى بۇ ۋەسفىكردى پەيوەندى نىۋان دوو ولت، كە لە ھەناۋ سىستەمى نىۋەدەولتەتتەيەكان، دەبېت لەكاتىكدا بى ئەو دوو دەۋلەتە خاۋەن سەرۋەرى بن، لە ھەمانكاتدا ھەۋدەدات بۇ ھىنانەئارای كۆمەلېك وېنا و شىۋە و خىتاب. پېش ھەموو شتېك رەتكردنەۋەى شىۋازى پەيوەندى رۇژئاۋاۋە. ھەرچەند خزمایەتى بەبى كېشە و نەيارېتى نىە، بەلام ئامازە بۇ بوۋنى پەيوەندىيەكى جىاۋاز لە پېكەۋەگرېدان و نىزىكى و تېكەلى دەكات.

جىڭەى ئامازەپېدانە كە پەيوەندى نىۋان عىراق و ئىران بەشېك نىە لە كارەكانى سىياسەتى دەرەۋەى ئىرانى. سوپاى قودس و قەرارگى رەمەزان بەرپرسى پەيوەندىيە ھەرىمەكانى ئىران. ئەم بوۋنى دەزگاى تايبەت و جودايە بۇ بەرپوۋەبردنى پەيوەندىيەكانى دەرەۋەى ئىران لەگەل ولتاتانى دەرۋوۋبەرىدا، ماناى ۋايە كە ئىران ۋەك ولتاتى بىانى مامەلە لەگەل ئەم ولتاتانەدا ناكات، بەلكو مېتۇدى تايبەتى ھەبە كە جودايە لە پەيوەندى دەرەكى ياخود بىانى باۋ. چەمكى خزمایەتى دەچىتە خانەى ئەم جۆرە پەيوەندىيە نادەرەكېيانەۋە.

ئايا تەنيا دىپلوماتە ئىرانىيەكانن چەمكى نارۇژئاۋاۋى بەكاردەھىنن؟

بەكاربردنى چەمكى خزم لە بواریكدا كە خزمبوۋنى تەقلىدى بوۋنى نىە، بەشېكە لە پرۇسەى بىياتنانى ئەمچۆرە پەيوەندىيە ۋەك مېتافۇر يان خىتاب. لە نىۋەرۇكدا لە ھەردوۋ دۇخەكەدا ئامانچ لىى دروستكردى دۇخېك يان روپۇشېكى خىتابى يان ئابدۇلۇژىيە بۇ شاردنەۋە يان ئاسانكردى پەيوەندىيەكى جىاۋازتەر. ئەگەر ئابدۇلۇژىيا ۋەھا بىبىن كە روپۇشېكە بۇ رازاندنەۋەى دۇخېك كە رەۋا يان راستەقىنە نىە، ئەۋا خزمانىەتى جۆرىكە لە ئابدۇلۇژىيا، ئەۋىش بۇ پۇشېنى جۆرىك لە تېكەلى و نىزىكى و دەستىۋەردان و ئاراستەكردى كە لە پەيوەندى ئاساى نىۋەدەولتەتتەيەكانى بوۋنى نىە و جىڭاى نابىتەۋە، چونكە كرۇكى پەيوەندى نىۋەدەولتەتى مۇدېرن لەسەر بنەماى بوۋنى سەرۋەرى بونىادنراۋە. سەرۋەرىش بنەماى سەرەكى جوداىى و سەرەخۇى بونىكە لە ھەموو بونەكانى دېكە. كەۋاتە لەكاتىكدا خزمایەتى ھەۋدەدات بۇ دەرپېرنى نىزىكايەتى و تېكەلى و ئاسان نەبوۋنى سنوردارىتى، بەلام لە ھەمانكاتدا بەماناى ئەۋە دېت كە سەرۋەرى و جوداىى لاۋازە و تېكەلى و نىزىكى و دەستىۋەردان بوۋنى ھەبە.

لېرەدا جېى خۇيەتى كە ئامازە بەئەۋە بدەين، نىزىكايەتى يان خزمایەتى يان دەستىۋەردان، پرسىك نىە تەنيا تايبەت بېت بە كۆمارى ئىسلامى. بەلكو رۇمى شا، بەھەمانشېۋە پرسى دەستىۋەردان لى پرسىكى جىۋپۆلەتېكى بايەخداربوۋە. لەپاش سالى 1958 كە عىراق دەبېتە كۆمارى، دوو رەۋت لە كېرېكېدان، بەكېكېان نىشتمانى "ۋەتەنى"، كە بەدولكەرىم قاسم رابەرى دەكات و نىزىكە لە سۆفېتەۋە، ئەۋىترىان عەرەبى "عروپى"، يان ناسرى و پان-عەرەبىستە. ھەردوۋ رەۋتەكە جىڭاى مەترسىن بۇ ئىران. موجتەبا پاشاى ئەفسەرى سىخوڤى سەردەمى شا، كە بەرپرسى بالى ساۋاكە، دەلېت: دەبېت مەترسىيەكانى سنوورەكانى رۇژھەلتامان لە كەنار دەرياي سېى سنوورداركەين، بۇ ئەۋەى لە ھەناۋ ئىراندا خۇمان لە خۇپنېشتن بپارېزىن. ئەم دەرپېرنە بەھەمانشېۋە لە سەردەمى جەنگى سوورىادا دەگوتىرېتەۋە. ئەگەر لە سورىا جەنگى دوژمنەكانمان نەكەين ئەۋا دەبېت لە ناۋ ئىراندا دۇيان جەنگىن. كەۋاتە ترسى ھاتنە ناۋەۋەى ھىز و بېرو و مېلمانىكان بۇ ناۋەۋەى ئىران پالئەرىكى مېژوۋىيە، بەتايبەتى ئىرانىيەكان كاتېك لە مېژوۋى دوورىان دەرپوانن، نەخشەى ولتەكەيان زۆر كشان و بچوكبوۋنەۋەى بە خۇيەۋە دېۋە.

لە راستىدا ئەم فاكتەرە تەنيا لە لى دىپلومات و سىخوڤ و سەربازە ئىرانىيەكان بوۋنى نىە، بەلكوۋ لى زۆرىك لە ئەكادىمىست و ھونەرمەند و بىرمەندى ئىرانى بوۋنى ھەبە. لېرەدا نمونەيەك ھەبە، كە لەم دوايانەدا لە زانكۆى سواس لە لەندەن لىكۆلەرىكى ئىرانى بە ناۋى ئارشىن ئەدەب-مۇغەدەم كىتېبىكى نووسىۋە بە ناۋى ئىران چىە: سىياسەتى ناۋخۇبى و دەرەكى لە پېنج پارچە مۇسقىقادا [6]. لە كىتېبەكەدا چاپتەرىكى ھەبە بە ناۋنىشانى " ئىرانى ئۇراسىياى: بەرگىرى يان ئىمپراتورىيەتى فارسى. Eurasian Iran: 'Resistance' or a Persian Empire?

چەمكى ئەۋروپا-ئاسىيا "ئۇراسىيا" لى چاۋدېرانى سىياسى ئەمپۇ چەمكىكى ناسراۋە. لېرەدا مەبەستى ئارشىنلە چەمكى ئۇراسىياى ئەۋ فرانخۋازىتى ئىرانە. ئارشىن دەبەۋىت ئارگومېنتى ئەۋە بىيات بېت كە پېكەۋەگرېدانى ئاينى و سىكىۋولارى زۆر لە نىۋان خەلكانى

رۇۋھەلەت ناوھەپاستدا ھەبە. لىرەدا باس لە جوگرافيا مردووان دەكات: گۆرى رۆمى لە كۇنيا، بوونى گۆرى محەممەد رەزا پەھلەوى لە قاھىرە، ئايەتوللا مىرزا شىرازى سەركردەى شۆرشى توتن لە سالى 1890 لە نەجەف نىزراوھ. ئەم سىياسەتى گۆربازىيە دەپەرپتەوھە بۇ سەردەمى كۆمارىش، ھەلى شەرىعەتى لە نىزىك مەقامى سەيدە زەينەبە. كە بە قسەى ئارشىن موستەفا چەمران سەردانى كردوھ. ئەم دروستكردى رايەلەنە جۆرىكە لە مۇدېلى خزمى سىكىولار يانى خزمى دنيايى.

ھەولى ئەكادىمىيە ئىرانىيەكان بۇ فروان بىنىنى رۆلى ئىران لە ناوچەكەدا و ھەبوونى قەيران لە مۇدېلى دەولەت نەتەوھەدا، بە لايەكدا دەكرېت دېدىكى باش بېت بۇ چارەسەركردنى دۇخى ناسەقامگىرى رۇۋھەلەت ناوھەپاست بەتايىبەتى ئەگەر يەكېتى ئوروپا مۇدېل بېت، بەلام بە لايەكى دېكەدا دەكرېت زەمىنەسازى بۇ رىگاخوشكردىن بۇ بالادەستى بەھىزەكان و رەخساندىنى زەمىنە بۇ دەستىوھەردان زياتر بكات.

دەرئەنجامەكان

بەكاربردنى چەمكى خزم لە ميانەى پەيوەندى ئىوان دوو ولتادا، ئاماژە بۇ ھەبوونى خواست بۇ بوونى پەيوەندىيەكى جياواز لە پەيوەندى زالى نيو كايەكانى پەيوەندى نيوەولەتى دەدات. لە ھەمانكاتدا دەرخەرى ئەوھەبە كە ئىران كېشەى لەگەل سنوردارى، سەرورەرى و بنەماكانى دېكەى پەيماننامەى وىستقىليا ھەبە. بەكاربردنى خزم دەرخەرى ئەوھەبە كە خواستەكە بۇ بوونى پەيوەندىيەكى ئورگانىيە، كە نىزىكبوونەوھە و جودانەبوونەوھە، بنەما سەرەكەكانىيەتى. لەرېگاي ئەم چەمكەوھە ئەوھەمان بۇ روون دەبېتەوھە، كە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە پەيوەندى لەگەل عىراقدا ھەك رابردو بېت، بەلكوو دەپەوېت خۇى بە عىراقوھە گرېدات و بە ئاسانى دانەپرېت.

خزم لە كاتېكدا چەمكى نىزىكبوونەوھە و كۆكەرەوھەبە، لەھەمانكاتدا چەمكى جياكارىيە. ئىران دەتوانىت بەرامبەر كورد و شىعە چەمكى خزم و خزمایەتى بەكار ببات، بەلام لە ھەمانكاتدا دەپەوېت سوننەى لىوھە بەدەر بكات. يان پەيوەندى لەگەل سوننەدا لەسەر بنەماى خزمایەتى نەبېت. بەم شىوھەبە ئىران نايەوېت جارىكى دېكە عىراق بگەرپتەوھە ناو پانتايى جىھانى ئىسلامى سوننە و بەتايىبەتىش جىھانى ئىسلامى سوننەى عەرەبى. ئەم پەرتبوونە جىوېولېتىكىيەى ئىستا بە ئاسانى ھەستى پىدەكرېت. لەبەرامبەر ئەمەدا دەبىنىن مۇدېلىكى دېكەى خزمایەتى كارى لەسەر دەكرېت كە خۇى لە رىككەوتنەكانى بەناو ئەبراھام يان ئىبراھەمدا دەبىنىن. كرىنى ئىبراھىم بە بنەماى ھاوېش دېسانەوھە جۆرىكە لە ھەولدان بۇ دروستكردى ئەفسانەبەكى ھاوېش و ھەرەوھا جۆرىك لە خزمایەتى، كە لە ئىستادا ئىران لە دەرەوھى ئەم پروسەى خزمایەتىيە.

بە بوونى چەمكى ھەك خزمایەتى بە بنەماى پەيوەندى ھەرپمىيەتى ولتاتانى ناوچەكە، دەرخەرى ئەوھەبە كە ناپەزايىبەك ھەبە بەرامبەر بنەما مۇدېرنەكان. بەلام لە ھەمانكاتدا ئەم چەمكە تەقلیدىيە، بنەمايەكى نوچ دانارپىزىت بەلكوو تەنبا رووېوشىكى كۆنە بۇ خواستە مۇدېرنەكان، كە برېتىن لە بەرژەوھەندى دەولەتى و ئىمپراتورىيەت و ركبەرى نەبارەكان. لەگەل ھەموو ئەمانەدا بەكاربردنى چەمكى خزمایەتى سىمايەكى سەرەكى زمانى دىپلۇماسى ئىرانىيە، كە لەكاتېكدا خواستەكانى سەردەمىيەنە، ھەك بوونى بەرژوھەندى ئابوورى و ئاسايشى درىژخابەن و بىنېكردىنى مەترسىيەكان و ركبەرى نەبارەكانى، بەلام دەخوازىت بە زمانىكى ترادىسيون دەرىبېرېت لە پىناو شارندنەوھى نىازى راستەقىنەدا. ھەك بە گالتهوھە بە دىپلۇماتە ئىرانىيەكەم گوت با سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە. چەمكى سنوور كېشەى گەرەى لەگەل بنەماكانى سنوور و سنوردارىنىدا ھەبە، لە كاتېكدا سنوورەكان ھەلۇھەشېننەوھە بەلام پىر كون و سست دەبن.

سەرچاوەكان

[1] Sarah Franklin & Susan McKinnon" 2001. Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies. Duke University Press"

[2] Neumann, Iver B., Kristin Haugevik & Jon Harald Sande Lie (2019). "Kinship in international relations: Introduction and framework". Chapter 1 in Haugevik, Kristin & Iver B. Neumann (Eds) *Kinship in International Relations*. London: Routledge, pp. 1-20

[3] Rose Wellman. 2017. Sacralizing kinship, naturalizing the nation: Blood and food in postrevolutionary Iran. [Volume44, Issue3](#). August

[4] Mehrzad Boroujerdi, Kourosh Rahimkhani. 2020. Postrevolutionary Iran: A Political Handbook. Syracuse University Press

.Simon Koschut Andrea Oelsner 2014 Friendship and International Relations, Palgrave MacMillan [\[5\]](#)

Arshin Adib-Moghaddam 2021. What is Iran? Domestic Politics and International Relations in Five Musical Pieces, [\[6\]](#)
Cambridge University Press